

Katarzyna Jankowska, Marianna Michałowska, Aneta Łuczkiwicz

ZOBACZYĆ – ROZPOZNAĆ – ZROZUMIEĆ

Wizualizacja jako metoda upowszechniania wiedzy

Gdańsk 2019

PRZEWODNICZĄCY KOMITETU REDAKCYJNEGO
WYDAWNICTWA POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ
Janusz T. Cieśliński

REDAKTOR PUBLIKACJI NAUKOWYCH
Michał Szydłowski

RECENZENCI
Ryszard W. Kluszczyński
Jan M. Węstawski

REDAKCJA JĘZYKOWA
Agnieszka Frankiewicz

SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI
Wioleta Lipska-Kamińska

Wydano za zgodą
Rektora Politechniki Gdańskiej

Oferta wydawnicza Politechniki Gdańskiej jest dostępna pod adresem
<http://pg.edu.pl/wydawnictwo/katalog>
zamówienia prosimy kierować na adres wydaw@pg.edu.pl

Utwór nie może być powielany i rozpowszechniany, w jakiegokolwiek formie
i w jakikolwiek sposób, bez pisemnej zgody wydawcy

© Copyright by Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej
Gdańsk 2019

ISBN 978-83-7348-782-6

Spis treści

Wstęp – o potrzebie rozwijania kompetencji wizualnej	5
Wprowadzenie – wizualne wyobrażenie wiedzy	7
1. Schematy i tabele – wizualizowanie teorii naukowej	23
2. Mapy – wyobrażenia przestrzeni geograficznej	45
3. Od mikro- do makrofotografii – obrazowanie mikroświatów	56
4. Uwidacznianie niewidzialnego – wizualizacje cyfrowe	79
5. Re-fotografia – powtórzenie przestrzeni w czasie	96
6. Film i montaż – obrazowanie zmian w czasie	108
7. Narracja wizualna – badacz jako podróżnik, korespondent i sprawozdawca	121
8. Sztuka – artystyczna interpretacja nauki	139
Zakończenie: wizualność nauki	156
Bibliografia	158
Abstract	168

Wstęp – o potrzebie rozwijania kompetencji wizualnej

Belgijski socjolog wizualny Luc Pauwels zauważa, że współczesna nauka posługuje się językiem coraz bardziej wizualnym. Wymaga to od badaczy rozwijania specyficznych kompetencji: potrzebujemy wiedzy technicznej, pozwalającej skutecznie prowadzić obserwacje, dokumentować proces badawczy i raportować wyniki, lecz jednocześnie powinniśmy być świadomi tego, jak dotrzeć do odbiorców oraz jakich narzędzi użyć, by nasz przekaz uczynić zrozumiałym (Pauwels 2010b: 32–36). Celem międzydziedzinowej prezentacji historii wiedzy o widzeniu, będącej tematem niniejszej książki, jest pokazanie rozmaitych możliwości wykorzystania narzędzi wizualnych we współczesnej nauce. Prowadząc badania, musimy sobie zdać sprawę nie tylko z tego, co widzimy, ale również z tego, że sposób widzenia wpływa na to, co zaczniemy dostrzegać.

Opracowanie jest efektem zetknięcia dwóch perspektyw badawczych: nauk przyrodniczych (np. mikrobiologia, biotechnologia, inżynieria środowiska i zasobów naturalnych, oceanologia) z naukami humanistyczno-społecznymi (studia wizualne, geografia kulturowa, studia miejskie). Konieczność takiego zestawienia naukowych punktów widzenia i języków stanowi konsekwencję odmiennych doświadczeń zdobytych przez autorki podczas prowadzenia badań naukowych na Politechnice Gdańskiej i Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w ramach kilkunastu projektów badawczych, poświęconych m.in. mikrobiologii, badaniom nad ekologią brzegu morskiego, badaniom polarnym (m.in. w Polskiej Stacji Polarnej Hornsund im. Stanisława Siedleckiego na Spitsbergenie), kulturze wizualnej czy praktyce artystycznej.

Autorki starały się zachować popularnonaukowy charakter wykładu, nie rezygnując przy tym z omawiania zagadnień specjalistycznych. Celem autorek było wskazanie na potencjał komunikacji wizualnej w prezentacji wyników badań uzyskanych w naukach technicznych, z uwzględnieniem naukowych i kulturowych sposobów postrzegania. Służyło temu przybliżenie czytelnikom znaczenia współczesnych metod wizualnych (jakościowych i ilościowych) wykorzystywanych w badaniach o charakterze empirycznym.

Współczesne badania nad procesami komunikacji wizualnej coraz częściej skłaniają nas do zastanowienia się nad statusem narzędzi, których używamy w pracy naukowej, zwłaszcza w trzech wymiarach:

- 1) metod obserwacji zjawisk przyrodniczych – od bezpośrednich obserwacji makroskopowych (okiem „nieuzbrojonym”), przez użycie coraz bardziej zaawansowanych narzędzi optycznych (mikroskopów, teleskopów), do zastosowania technik umożliwiających eksplorację „świata niewidzialnego” (tomografii, termografii, elektroforezy itp.);

- 2) sposobu wizualizacji uzyskanych danych – w formie dokumentacji faktograficznej (fotografia i film), a także jako graficzne uporządkowanie uzyskanych wyników (w postaci tabel, wykresów, schematów), mających znaczenie w konstrukcji modeli teoretycznych, odwzorowujących stan rzeczywisty lub prognozujących możliwe zmiany;
- 3) narzędzi edukacyjnych i społecznej popularyzacji nauki – w formach tradycyjnych, takich jak: publikacje książkowe, prezentacje bezpośrednie, wykłady, plakaty naukowe, ekspozycje muzealne i wystawy popularnonaukowe, makiety, oraz multimedialnych – coraz powszechniej stosowanych formach syntetycznych wystąpień publicznych.

Zarówno w naukach przyrodniczych, jak też w humanistyce i naukach społecznych dostrzega się potrzebę wizualizacji prowadzonych badań, a także obserwacji i wizualnej analizy zachowań oraz procedur stosowanych w laboratoriach. Technologie wizualne znajdują dzisiaj zastosowania na równi m.in. w medycynie, geografii kulturowej czy naukach o Ziemi. Pomagają nie tylko „zobaczyć”, dokumentować bądź też monitorować przebieg zjawisk przyrodniczych i społecznych, ale przede wszystkim je zrozumieć. Na znaczeniu zyskują technologie cyfrowe, służące projektowaniu przestrzeni rzeczywistych (architektura, urbanistyka) lub umożliwiające analizę ogromnych zbiorów danych m.in. w celu tworzenia teoretycznych modeli zjawisk przyrodniczych. Zainteresowanie wizualnym wymiarem badań przyrodniczych wykazują także artyści, twórczo współpracując z laboratoriami i centrami badawczymi. Cele niniejszej książki obejmują zatem uzupełnienie istniejącej luki w kompetencji wizualnej, przedstawienie wizualnego „języka”, który umożliwiałby rozumienie zaawansowanych technicznie obrazów i znalezienie odpowiednich dla przedmiotu badań narzędzi obserwacji, dokumentacji i sposobów upowszechnienia rezultatów badawczych.

Autorki kierują zatem niniejszą monografię do wszystkich, którzy poszukują wiedzy o znaczeniu i zastosowaniach narzędzi wizualnych w nauce: do badaczy specjalizujących się w naukach przyrodniczych, społecznych i humanistycznych, a także do studentów studiów technicznych i humanistycznych. Interdyscyplinarny charakter publikacji sprawia, że może być ona także przydatna dla twórców sztuk wizualnych, tworzących realizacje ilustrujące zależności ekologiczne, biotechnologiczne i środowiskowe.